

Szabadság

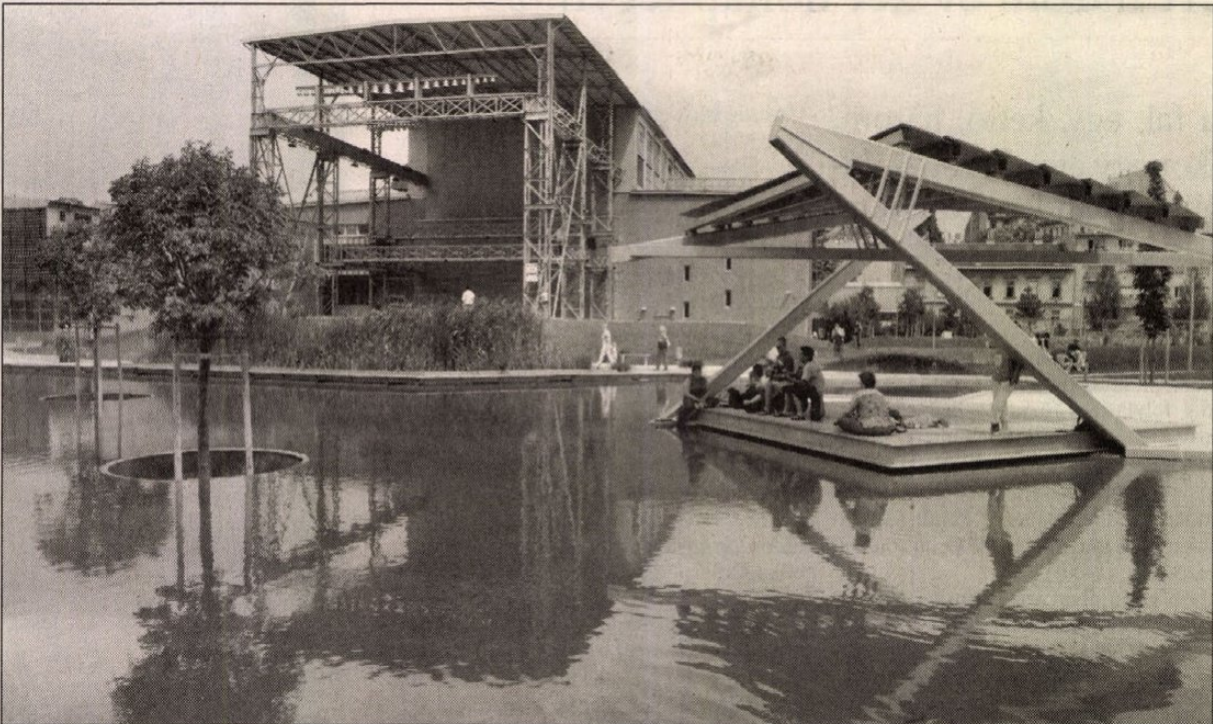
BÄCHER IVÁN

A Papa és az unoka, mint mindig, most is a Kisrókus utcai kapun léptek be a parkba. A bölcsődéből jövet ez a kapu esett a legközelebb. Hétfő volt; a gyereket hétfőnként mindig a Papa hozza el. És hazafele menet mindig útba ejtik a parkot. Így történt ez a mostani hétfőnek délutánján is tehát. Beléptek és indultak befelé – ahogy a papa magában néha mondogatni szokta: a temetőbe.

A Papa tősgyökeres budai, azon belül rózsadombi, még pontosabban Marczibányi téri volt; itt éltek szülei, nagyszülei, itt született ő is, a környék iskoláit végezte, akárcsak felmenői és leszármazottai, itt volt otthon, ez volt az ő faluja, az Országút városrész hivatalosan, ahogy azonban nemigen nevezte soha senki. De mindezen felül a Papa mérnökember is volt, olvasott, érdeklődő mérnökember, aki nem csupán személyes emlékeket őrzött arról a – végén ugyancsak – lepusztult gyárról, aminek a helyén most a park van, hanem pontosan tudta, mi volt az a gyár egykoron.

Ez a gyár az volt, ami Magyarországot lehetett volna. Ez a Mechwart és Zipernowsky és az ő hat munkásuk Kacsai utcai fészereből kinőtt gyáróriás, amely 1897 óta terült el itt, és amelynek a magyar szellem, a tudás, az agy, az invenció volt a fundamentuma, és amelyből olyan találmányok kerültek ki, amelyek néhány év alatt megváltoztatták az egész világ ipari fejlődését. Ez a csodálatos gyár, amely több száz villamos erőművet épített szerte a világban, amelynek termékei a világ szinte valamennyi bányájában, vasúti rendszerében, sőt háztartásában föllelhetők voltak – ez a gyár volt az az álom-Magyarország, ami alighogy létrejött, szét is esett azonnal. És amelyből a huszadik század végére nem maradt egyéb, csak némi rom, nyom, grom.

E romokat varázsolta parkká egy kormányzat az ezredfordulón, ide vitte Papa minden második, harmadik nap az unokát. Jó park volt, korszerű, pénz nem számított, mikor kiépült. A Papa persze, mint minden földije, tudta azt is – pontosabban úgy tudta, ha igaz, ha nem, de

FOTÓ: MÓRICZ SZON

úgy tudta –, hogy e parkban minden fűszálhoz lopott forint is tapad, és e forintokból nem csupán a kormányhű erőknek, de az akkori ellenzéknek is jócskán jutott. Itt, a kerületben már korán beérett gyümölcse a felismerésnek, hogy ugyanis együtt könnyebb ellopni az országot, mint folyton egymásnak feszülve.

Mindegy, nem törődött már Papa ezzel, ő az unokával törődött, Sárival, aki hároméves volt, senki más gyerekhez nem hasonlatos, és aki igen szeretett a parkba kijárni.

Kijártak hát, és a fenti gondolatok inkább csak halovány érzésként suhantak át a papa lelken, mikor elindultak a betonúton a halastó felé. Gondolták, megnézik, milyen a játszótérén a talaj, ha nagyon sáros, akkor elmennek inkább a tóhoz, amelynek szegélyén a gyerek szeretett egyensúlyozni, majd megnézik a korcsolyázókat, mert korcsolyapálya is van a parkban ilyenkor, és aztán a Marczibányi téri kapun kísértálva mennek hazafele majd.

Békés a park, sok ismerősbe is lehet

botlani, nem kell a gyereket féltetni semmitől, senkitől, nincs autó, ritkábban bukkann itt föl részeg, koldus, rabló, mint a város más részein.

Most azonban kicsit zaklatottabbnak tűnt a park föl, de Papának rögtön eszébe ötlött, hogy filmszemle van itt, azért mozognak olyan sokan talán.

Elmentek a játszótérig, konstataáltak, hogy merő latyak az egész, indultak tehát a tér felé. De alig értek a tóhoz, mikor éktelen szírenázás, vijjogás, villogás, dudálás verte föl az addigi viszonylagos csendet.

A Kisrókus utcán végeláthatatlan konvojban száguldott végig több tucat fekete, metálszínű és mindenféle rendőrségi autó. A sor vége még el sem tűnt, mikor az eleje már felbukkant a tér felőli kapunál. Az autók bezúdulnak a parkba, széjjeltörték a sáros gyeptet, és megálltak az épületek között. Elegáns urak szálltak, és rendőrök és mindenféle biztonsági emberek ugráltak ki a kocsiból. Az előbbieket gyorsan eltűntek a nagy kiállítási csarnokban. A rendőrök és a bizton-

ságiak pedig sáskaként lepték a környéket el.

Papa a gyerekekkel sétált a korcsolyapálya felé tovább. Már messziről feltűnt, hogy a pálya néptelen, zárva van. De közelebb már nem mehettek: két megtermett biztonsági őr termett előttük, és udvariasan, de határozottan útjukat állta. „Csak ki szeretnénk menni a tér felé.” „Nem lehet.” „De miért? Mi van itt?” „A szamizdat történetéről nyílik kiállítás” – bökött a nagy épület felé az őr. „Itt van Demszky, Joschka Fischer, valami cseh, meg egy csomó követ.” „És úgy gondolják, hogy ha mi ötven méterre a ház falától elsétálunk a gyerekekkel, ez veszélyt jelent az odabent rendezvényre nézve.” „Sajnálom, uram, ez az utasítás.” „Hogy hermetikusan le kell zárni egy közpark harmadát?” „Igen.”

A Papa keserűen elmosolyodott, egy pillantást vetett az irdatlan épületre, ahol tán turbinákat gyártottak egykor, és ahol a szabadságot ünnepelték éppen. Majd megfogta a gyerek kezét, visszafordult, és lassan elindult a Lövőház utcai kapu felé.

SCHEIN GÁBOR

(kihajtják a tükröket)

hiába láttuk előre, de láttuk-e?
vagy csak mint sűrű havazást, mit
szembe fúj a szél, és így épp tőle
nem látunk? és ha nem, azt sem, közel
vagyunk-e, vagy messze, és ha messze,
vajon mitől, ha közel, vajon mihez.
csak hogy az ember mindig a határokon
túlra vágyik, most még csak sétálunk a
befagyott tó körül, a hőés csillapodott,
és nevetünk szegény kacsákon, ahogy
csúszkálnak a száraz nádtövek között,
de este a fürdőszobában majd tükröket
nyitunk, és a tükrök megtelnek
gyorsuló, torokmélyi zihálással.

Schein Gábor (1969) Radnóti-díjas, legutóbbi kötetét, a Retust, tavaly adta közre a Jelenkornál.

TÓZSÉR ÁRPÁD

Nominalista akácok

Umberto Eco szerint a túlvilág
olyan sarka az egyetemnek,
ahol az univerzálák már pórén,
a reáliák emléke nélkül lebegnek.

Őszülő férfi hajlik ki a vonatból,
akácok sora virágosóban ázik –
Minden a régi szép, bús nóták szerint –
a tárgyból valami mégis hiányzik.

A férfi érzi, olyan világ felé
száguld vele az intertáltos,
hol a virághoz már nincsen illat,
sot virág sincs a virághoz.

Tózsér Árpád (1935) Ady Endre-díjas, a közeljövőben lát napvilágot a Széphalomnál új verseskötve, a Tanulmányok költőportrékhöz.

jon szavainak, hozzátette: „Az álmódok, akik 30 millió magyar jelszavát viselik zászlóikon, égre kiabálnak.”

Rákosi Trianon után sem változott. Igaz, a „30 millió magyar jelszava” már nem volt idősebb, de az volt a revizionizmus, az irredentizmus. Rákosi 1925-ben elbúcsúzott a Budapesti Hírlaptól, de a magyar politikai és szellemi életnek megkerülhetetlen alakja maradt. Utolsó nagy fellépése a Rothermer-ügyben történt. Lord Rothermer, angol sajtómágnás 1927 júniusában egyik lapjában magyarbarát sajtókampányt indított. Ebben arra igyekezett felhívni a brit közvélemény figyelmét, hogy az igazságtalan trianoni döntés Nagy-Britannia számára is kockázatokkal járhat. Magyarországon kettős hatást gyakoroltak Rothermer írásai. A közvéleményt szinte sokkolta, hogy a lord nem Szent István Magyarországnak teljes helyreállítását javasolta, hogy például a Székelyföld visszaadásáról egy szót sem ejtett. A politikailag reális gondolkodó politikai elit azonban tudta, hogy Rothermer hátrálgatási javaslatai mögött semmiféle erő nem áll. Némelyek egyenesen azt gyanították, hogy a lordnak az üres magyar trónra fáj a foga. Bethlen István miniszterelnök rövidesen beszédben tette nyilvánvalóvá, hogy semmi köze a Rothermer-kampánynak: „Magától értetődik, hogy ez az akció a magyar kormány tevékenységétől távol áll” – állapította meg, ezután hosszan taglalta, miért nem lehetséges az adott helyzetben semmiféle határmódosítás. A nagymagyar Rákosit, aki ebben az időben egyebek között azon kesergett írásaiban, hogy a magyar ember már nem hord bajuszt, nem igen hatottak meg Bethlen szavai. Elkezdte Rothermert kolportálni, adott neki jó magyar nevet – Radoméreknek hívta – és még Mussolinihez is bekérkedezett a lord protekciójával. Jól bepanaszolta a magyar kormányt. Amint arról ő maga számolt be, nyilván annak hiúságát is legyezgetni kívánván mondta a Ducénak: „Nekünk ma nem derék emberekre, nem jó adminisztrátorokra, nekünk ma mitológiai hősökre, félistenekre van szükségünk.”

Az, hogy Rákosi Jenő minden megmaradt erejét összeszedve igyekezett elhárítani, hogy Rothermer-javaslatának van valamiféle realitása, nehezen felbecsülhető károkat okozott az egyébként is sérült magyar köztudatban. Hamarosan mindenki elfeledkezett róla, hogy a lord nem teljes revíziót javasol. A nagy gazdasági világválság előestéjén roppant rövid idő alatt kibontakozik egy ijesztő Rothermer-kultusz. Megszületik a „Lord Rothermer azt üzenete” című dal, a lordot éltető képeslapokat terjesztenek, a Rothermer-kampánt Bethlen-pártinak – tehát árulónak – nevezett – Herczeg Ferenc lemond a Magyar Revíziós Liga elnöki tisztéről, a lord tiszteletére felállítják a Magyar Igazság Kútját (amelyet a rendszerváltás után újra felállítanak), könyvet adnak ki Magyar Gyermek Háláalbuma Lord Rothermerhez címmel. A kötetet ilyenféle levelek töltik meg: „Kedves Lord bácsink! Nagyon kérjük, adassa vissza a mi országunkat, hogy ismét szép Nagy Magyarországhoz élhesünk, mert Csonka-Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország. Papp Annuska és Berci, tanulók (Budapest).” „Minden magyar gyermek szíve hálátelten dobog azon nemes Lordért, ki velünk együtt kiáltja: Nem, nem, soha! No, no, never! Kovács Olga Blanka, II. oszt. Tan. (Budapest).”

Rákosi Jenő hetvenöt esztendeje, 1929. február 8-án, majdnem napra pontosan tíz esztendővel az általa oly nagyon gyűlölt Ady Endre után hunyt el. A halálának első évfordulójára kiadott hatalmas kötetben sokak mellett Apponyi Albert és Klebelsberg Kuno szólal meg. A Rothermer-kampányról tapintatosan hallgatnak, mindketten az újságíró teljesítményét méltatják. A „jó adminisztrátor” Klebelsberg a korszaklemre hivatkozva mentegeti a birodalmat vizionáló zsumalisztát. Írástudó persze mindig akad, aki hajlandó hamisat írni. Egy mára elfeledett költő verselte meg a mennyországban is a harmincmillió magyarral játszó Rákosit: „Vala-hogy minden elszűrült, fakó, / Meghalt a Napban – álmód / A rögből sarjadt őspannon remek, / A majd százéves óriás gyerek.”

Hazának árnyék

Baka István: Versek

Egyhuzamban végigolvasva Baka István összegyűjtött verseit, hallatlan élességgel rajzolódik ki ennek a rövidségében is teljes pályának nagyszerű íve. A legkorábbi vállalt vers 1969-ben, a legkésőbbi 1995-ben keletkezett. Az elsőben a huszonegy éves költő a mindent átítató hiányról beszél, az egész költészetét meghatározó magányról. Itt még a szerelem hiánya nem választható el fő témájától, az isten- és hazahiánytól. A vers záróképe, „akasztottak közt jössz haza”, már jelzi Baka lírájának teremtő feszültségforrását: hogy van ugyan hová hazamenni, de az a hazának csak a hiányként fogható fel. Az utolsó vers, a Határ Győzőnek ajánlott Üzenet Új-Huligániából az életmű végén még egyszer újrafogalmazza a hazahiányt: „országunk ország még hazának árnyék”. Csak a fogalmazás változott, az érzés nem. Mégis, a kettő között mérhetetlen távolság húzódik.

Baka István korai verseiben kitüntetett szerepe van a költői képnek. Ez nemcsak verstechnikát jelent, hanem szemléletet is, amely feltételezi, hogy a költő a dolgok mélyére lát, szerepe e mélyebb igazságok kimondásának feladatával ruhazza fel. A fiatal Baka verseinek alapszólama az isten és haza, másképpen a bizonyosság és közösség keresése. Amely tehát nem hitbeli vagy hazafias kérdés, mert ahogy egy interjúban mondta, „Sem bíborban, sem páncélban” nem akart a világ dolgaiban részt vállalni. Mégis, egy ideig ez költészetének félreértéséhez vezetett. A kései József Attila-versekből eredő hang, Petőfi, Ady példájának nyílt vállalása tartalmilag-formailag ahhoz a hagyományhoz látszott kötni, amelyet épp akkoriban kezdett ki egy egészen másfajta költészetszmény.

De ez csak a látszat volt. Az összes versekből egyértelműen kiviláglik, hogy Baka hallatlan igényességgel és halk eltökéltséggel valójában folyamatosan lebonította költői hagyományának devalválódott haza- és istenképét. De mivel ennek a lírának oly jól bevált eszközeit használta, csak éppen jobban, pontosabban, fegyelmezettebben, irányát nehezebb volt észrevenni. Annál is nehezebb, mert szerepről volt szó. Egy már számára is kiüresedett költőszerepben kereste önmagát, de azt a szerepet éltető közösség (haza) híján már nem találhatta. Erőteljes képei úgy csináltak költészetet ebből a hiányból, hogy a felületes olvasó nem feltétlenül vette észre, tulajdonképpen mi történik. A szerep keresése vezette Bakát a történelmi példákhoz is, de az ő versei a szerep folytathatatlanságáról szólnak. Épp az adja ekkori költészetének mély izzását, és azért válik, ha ritkán is, dekoratívvá a vers, mert a szakadást belülről élte meg. Kezdetektől fogva ez legbensőbb élménye. Zrínyi-, Vörösmarty-, Széchenyi-, Liszt- és Ady-verseiben makacsul visszatér a lehetőséghez, mintha nem akarná feladni, de kénytelen belátni, hogy úgy már nem megy.

Hogy aztán végül, szerep híján, ironikus félfordulattal a szerepvásban találja meg önmagát. Mindenekelőtt orosz név-alteregója, Sztjepan Pehotnij, aztán Yorick, Hány János és olykor antik mitológiai hősök alakjában. A kikiben úgy találta meg önmagát, hogy elfogadta, sőt, a nyelvi maszk által láthatóvá is tette az azonosulás mögötti különbözőséget. Az örök hiányt. Eszközein azonban rendkívül óvatosan változtatott. Képei valamennyire oldottabbak lettek, jobban kihasználta a hosszabb versmondat poétikai lehetőségeit. A maga hajlíthatatlan módján mintegy tudomásul vette a költőszerep változását. Hangja talán ezért zeng fel olyan megrendítő tisztasággal, amikor az utolsó, a tudatosuló korai halál szorításában született verseiben, mint a Siralomház, a November angyalához, a Csak a szavak, már mindenfajta szerepet elhagyott. Ezekben megtalálta, amit egész életében keresett, hazáját, istenét, vagyis a szerepektől lecsupaszított önmagát: „jó volna lenni még talán, de / mit is tegyek ha nem lehet / a szótáradba írj be s néha / lapozz föl engem és leszek”.

Ez a mostani kötet a Baka István által összeállított és korábban két különböző kiadásban megjelent kötetűl annyiban tér el, hogy Bombitz Attila gondos szerkesztésében kiegészült mindazzal, amit korábbi kötetiből a költő elhagyott vagy azokba sem vett fel, továbbá tréfás, alkalmi versekkel, vázlatokkal és töredékekkel és néhány hagyatékban maradt költeménnyel. Ezzel Baka István költői életműve is végleg hazaérkezett. (Tiszatáj Könyvek, 476 oldal, 2850 forint)

FERENCZ GYŐZŐ